

Cauza C-375/20**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție****Data depunerii:**

10 august 2020

Instanța de trimitere:

Tribunal da Relação de Coimbra (Portugalia)

Data deciziei de trimitere:

11 mai 2020

Apelantă:

Liberty Seguros S.A.

Intimat:

DR

Obiectul procedurii principale

Secția a III-a civilă din cadrul Tribunal da Relação de Coimbra [Curtea de Apel din Coimbra, Portugalia] solicită Curții să se pronunțe cu privire la compatibilitatea cu dreptul Uniunii (Directiva 2009/103/CE) a posibilității, prevăzută de dreptul național, de a opune nulitatea unui contract de asigurare rezultată din caracterul nelegal al părții negociate a contractului față de terții prejudiciați și față de Fundo de Garantia Automóvel [Fondul de Garantare pentru Autovehicule, Portugalia].

Obiectul și temeiul juridic al cererii de decizie preliminară

Articolul 267 al doilea paragraf TFUE

Întrebările preliminare

Dreptul [Uniunii] și, în special, Directiva 2009/103/CE a Parlamentului European și a Consiliului se opune unei reglementări naționale care permite opozabilitatea,

față de terții prejudiciați și față de Fundo de Garantia Automóvel, a nulității unui contract de asigurare de răspundere civilă auto, atunci când nulitatea respectivă rezultă din împrejurarea că titularul poliței de asigurare a utilizat vehiculul asigurat pentru transportul remunerat, clandestin și ilegal de persoane și de mărfuri și a ascuns acest scop societății de asigurare? Răspunsul ar fi identic inclusiv în cazul în care pasagerii ar fi cunoscut caracterul clandestin și ilegal al transportului?

Dispozițiile de drept al Uniunii invocate

Directiva 2009/103/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind asigurarea de răspundere civilă auto și controlul obligației de asigurare a acestei răspunderi, în special articolul 13 alineatul (1)

Hotărârea din 22 iulie 2017, *Fidelidade-Companhia de Seguros S. A. împotriva Caisse Suisse de Compensation și alții* (C-287/16, EU:C:2017:575), Hotărârea din 4 iulie 2006, *Adeneler și alții* (C-212/04, EU:C:2006:443), Hotărârea din 16 decembrie 1993, *Miret* (C-334/92, EU:C:1993:945), și Hotărârea din 13 noiembrie 1990, *Marleasing SA* (C-106/89, EU:C:1990:395)

Dispozițiile de drept național invocate

Decreto-Lei n.º 291/2007, de 21 de agosto (aprova o regime do sistema do seguro obrigatório de responsabilidade civil automóvel e transpõe parcialmente para a ordem jurídica interna a Diretiva n.º 2005/14/CE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 11 de maio, que altera as Diretivas n.ºs 72/166/CEE, 84/5/CEE, 88/357/CEE e 90/232/CEE, do Conselho, e a Diretiva n.º 2000/26/CE, relativas ao seguro de responsabilidade civil resultante da circulação de veículos automóveis) [Decretul-lege nr. 291/2007 din 21 august 2007 privind aprobarea regimului asigurării obligatorii de răspundere civilă auto și transpunerea parțială a Directivei 2005/14/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 de modificare a Directivelor 72/166/CEE, 84/5/CEE, 88/357/CEE și 90/232/CEE ale Consiliului și a Directivei 2000/26/CE privind asigurarea de răspundere civilă auto] (denumit în continuare, de asemenea, „SORCA”), *Diário da República*, nr. 160/2007, seria I, din 21 august 2007: articolul 22, articolul 47 alineatul 1, articolul 49 alineatul 1 literele a) și b) și articolul 54 alineatul 3

Decreto-Lei n.º 72/2008, de 16 de abril (estabelece o regime jurídico do contrato de seguro) [Decretul-lege nr. 72/2008 din 16 aprilie 2008 privind stabilirea regimului juridic al contractului de asigurare] (denumit în continuare „RJCS”), *Diário da República* nr. 75/2008, seria I din 16 aprilie 2008: în special, articolul 14 alineatul 1, articolul 24 alineatul 1, articolul 25 alineatul 3 și articolul 43

Articolul 253, articolul 254 alineatul 1, articolul 280 și articolul 294 din Codul civil

Prezentare succintă a situației de fapt și a procedurii preliminare

- 1 Liberty Seguros S.A. a introdus o acțiune în constatare împotriva pârâtului, DR, în prezent intimat, prin care a solicitat „constatarea nulității contractului de asigurare încheiat cu pârâtul ca urmare a nulității absolute a acestuia, cu efect retroactiv de la data încheierii sale, fără a aduce atingere dreptului reclamantei de a păstra primele plătite de acesta, în conformitate cu dispozițiile articolului 25 alineatul 5 din Decretul-lege nr. 72/2008”.
- 2 Reclamanta – în prezent, apelantă – a susținut în esență că, la 27 august 2015, a încheiat cu pârâtul un contract de asigurare de răspundere civilă auto, în care obiectul asigurat era un autovehicul (identificat în mod mai detaliat în dosarul procedurii principale) cu numărul de înmatriculare 56-FB-46 (denumit în continuare „FB”), și că, în cererea aferentă, pârâtul a declarat că este proprietarul autovehiculului și că îl utilizează în scop personal, ca șofer obișnuit.
- 3 De asemenea, aceasta a susținut că, la 9 septembrie 2015, pârâtul a formulat o cerere de modificare a contractului de asigurare respectiv, prin care a solicitat ca, în locul autovehiculului „FB”, obiectul asigurat să fie un alt autovehicul cu aceleași marcă și model, cu numărul de înmatriculare 80-PX-30 (denumit în continuare „PX”), identificându-se de asemenea drept proprietar al acestuia și șofer obișnuit, și a declarat că îl utilizează în scop personal, că are 6 locuri pe scaune și că el este titularul poliței de asigurare și șoferul obișnuit, fără să declare existența vreunei remorci. Reclamanta a avut încredere în cele declarate de pârât și a acceptat modificarea contractului, menținând toate celelalte clauze ale contractului inițial încheiat la data de 27 august 2015.
- 4 În plus, reclamanta a susținut că, în urma accidentului care a avut loc la 24 martie 2016 în Franța (și care s-a soldat cu 12 victime ce călătoreau în autovehicul), a aflat că pârâtul, atunci când a solicitat înlocuirea autovehiculului asigurat, nu era și nici nu a devenit ulterior proprietarul acestuia, nu era șoferul său obișnuit și nu îl utiliza în scopul declarat în cerere, ci autovehiculul respectiv era destinat transportului remunerat și neautorizat de pasageri emigranți între Portugalia și Elveția, circula cu o remorcă a cărei greutate brută era de 1 300 kg, avea 12 locuri pe scaune (pe lângă cel al șoferului) și, în plus, șoferul obișnuit al acestuia era FN, în vârstă de 19 ani, posesor al unui permis de conducere de categoria B, în temeiul căruia era autorizat să conducă vehicule care transportă maximum 9 pasageri, cu o remorcă atașată a cărei greutate brută nu putea fi mai mare de 750 kg.
- 5 În sfârșit, reclamanta a declarat că pârâtul a omis în mod deliberat să îi furnizeze informațiile respective, în special utilizarea autovehiculului pentru activitatea desfășurată, mințind cu privire la întinderea riscului asigurat, și a adăugat că, dacă ar fi avut cunoștință de aceste informații, ar fi refuzat să încheie contractul.
- 6 Prin comportamentul său, pârâtul și-a încălcat în mod intenționat și cu rea-credință obligația privind declararea inițială a riscului care se transferă, prevăzută la articolul 24 alineatul 1 din Decretul-lege nr. 72/2008. Prin urmare, în conformitate

cu articolul 25 alineatul 3 din decretul-lege respectiv și cu articolul 253 și articolul 254 alineatul 1 din Codul civil, aceasta are dreptul să anuleze contractul, ceea ce solicită pe cale judiciară.

- 7 Pârâtul, care a fost citat în mod legal, nu a formulat întâmpinare.
- 8 Fundo de Garantia Automóvel [Fondul de Garantare pentru Autovehicule, denumit în continuare „FGA”), în termenul pe care pârâtul îl avea la dispoziție pentru a formula întâmpinare, a formulat o cerere de intervenție voluntară principală, în care, invocând legitimarea sa procesuală (deoarece avea același interes ca pârâtul, având în vedere că, în cazul admiterii cererilor reclamantei, ar fi responsabil să plătească despăgubirile), a contestat situația de fapt descrisă de reclamantă și a solicitat respingerea acțiunii, formulând o cerere reconvențională și o cerere de introducere în cauză a unor alte persoane, prin care a solicitat introducerea forțată în cauză a VD (proprietara înregistrată a autovehiculului asigurat), a FN (șoferul autovehiculului asigurat) și a JT (brokerul reclamantei).
- 9 În acest scop, FGA a susținut că contractul de asigurare a fost încheiat cu intervenția brokerului de la locul reședinței pârâtului DR, fiind cunoscut de toți faptul că acesta desfășura în mod profesional activitatea de transport remunerat de persoane între Elveția și Portugalia, fapt care era știut și de brokerul de asigurări al reclamantei, care, la momentul încheierii/modificării contractului, a inspectat autovehiculul și a observat că acesta are trei rânduri de locuri în scaune și un cârlig de remorcare. A adăugat că reclamanta însăși dispune de o gamă largă de resurse pentru a aprecia veridicitatea informațiilor transmise de persoana asigurată și că aceasta este obligată să verifice exactitatea răspunsurilor titularului poliței de asigurare – motiv pentru care invocarea nulității contractului constituie un comportament abuziv de tipul *venire contra factum proprium*. Pe de altă parte, acesta susține că, în cazul în care există un asemenea viciu, în conformitate cu dispozițiile articolului 22 din Decretul-lege nr. 291/2007, nu ar putea fi invocat în raport cu persoanele prejudiciate, astfel încât a formulat o cerere reconvențională, prin care a solicitat obligarea reclamantei „să recunoască faptul că posibilul caracter anulabil sau nulitatea contractului de asigurare încheiat cu pârâtul DR nu poate fi opozabilă față de persoanelor prejudiciate și față de FGA”.
- 10 La finalul procedurii contradictorii desfășurate între părțile inițiale, instanța a admis cererea de intervenție voluntară principală a FGA și cererea reconvențională formulată.
- 11 Între timp, reclamanta a formulat o cerere în completare prin care și-a menținut toate pretențiile din acțiunea inițială și a arătat că contractul de asigurare, ca urmare a faptului că a fost încheiat cu o persoană care nu avea un interes demn de protecție juridică (exercitarea unei activități ilegale/clandestine de transport de pasageri), în temeiul articolului 43 alineatul 1 din Decretul-lege nr. 72/2008, este un contract nul, și, pentru acest motiv, în conformitate cu articolul 265 alineatele 2 și 3 din Codul de procedură civilă, a solicitat modificarea acțiunii, în vederea includerii următoarelor pretenții:

„a) – în principal, să se constate nulitatea contractului de asigurare, cu toate consecințele juridice pe care le implică;

b) – în subsidiar, în cazul în care nu se constată nulitatea contractului respectiv, să se dispună anularea acestuia cu respectarea termenilor exacti și a motivelor menționate în cererea introductivă depusă în mod corespunzător la dosar.”

- 12 Instanța de prim grad a reținut, în special, situația de fapt prezentată în continuare.
- 13 La 27 august 2015, pârâtul i-a propus reclamantei să încheie un contract de asigurare de răspundere civilă auto.
- 14 Prin propunerea respectivă, pârâtul, care a declarat că este proprietarul autovehiculului FB și că îl utilizează în scop personal, a dorit, pe lângă asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin circulația autovehiculul respectiv, în calitate de pretins proprietar și de conducător obișnuit al acestuia, să asigure parțial și spargerea elementelor vitrate, moartea și incapacitatea șoferului, cheltuielile medicale ale acestuia, incapacitatea temporară absolută și spitalizarea sa și asistența de călătorie suplimentară.
- 15 Reclamanta, care a avut încredere în informațiile furnizate de pârât la momentul respectiv și a prezumat veridicitatea lor și buna-credință a acestuia, a acceptat să asigure riscurile propuse și a emis polița aferentă.
- 16 La 9 septembrie 2015, în cadrul contractului de asigurare care intrase în vigoare cu câteva zile înainte, pârâtul i-a prezentat reclamantei o nouă propunere, prin care, fără să modifice riscurile acoperite și primele aplicabile, dorea să asigure, în locul autovehiculului asigurat până la momentul respectiv, un alt autovehicul cu aceleași marcă și model, cu numărul de înmatriculare PX.
- 17 Pârâtul a declarat în propunerea de modificare pe care a semnat-o, tot în ceea ce privește autovehiculul respectiv, că încheia contractul de asigurare în calitate de proprietar și de șofer obișnuit al acestuia, că îl utiliza în scop personal și că acesta avea 6 (șase) locuri pe scaune pentru transportul pasagerilor și al șoferului, fără a declara că avea intenția de a asigura vreo remorcă.
- 18 Reclamanta, care a avut din nou încredere în declarațiile pârâtului ce figurau în propunerea de modificare semnată de el la 9 septembrie 2015 și a prezumat veridicitatea lor și buna-credință a acestuia, a acceptat să înlocuiască autovehiculul asigurat, în condițiile de risc prevăzute în propunere, cu efecte de la data respectivă, și a emis actul adițional aferent la contractul de asigurare.
- 19 După data de 25 martie 2016, reclamanta a aflat că pârâtul nu a utilizat autovehiculul declarat nici la momentul la care a propus înlocuirea autovehiculului asigurat, nici ulterior, în scopul indicat în propunerea de asigurare, ci în alte scopuri, și anume pentru transportul internațional remunerat de pasageri emigranți și de mărfuri între Elveția și Portugalia, și că acesta circula cu o remorcă.

- 20 Autovehiculul asigurat circula cu 9 persoane la bord (pe 3 rânduri de locuri, fiecare cu 3 scaune), cu excepția zilei de 24 martie 2016, dată la care a circulat cu 12 persoane la bord (pe 4 rânduri de locuri, fiecare cu 3 scaune, ultimul rând de scaune fiind detașabil).
- 21 Pârâtul desfășura această activitate, pe care o promova cel puțin din luna aprilie 2015, fără să dețină în acest scop vreo autorizație emisă de o autoritate.
- 22 Pârâtul a omis intenționat să menționeze activitatea respectivă în propunerea de asigurare adresată reclamantei.
- 23 Pârâtul și intervenientul FN erau șoferii obișnuiți ai autovehiculului „PX”.
- 24 Intervenientul FN avea 19 ani la data de 23 martie 2016 și era titularul unui permis de conducere categoria B, în temeiul căruia putea conduce autovehicule care transportă maximum 9 pasageri, cu o remorcă atașată cu o greutate brută maximă de 750 kg.
- 25 FN, în calitate de șofer al autovehiculului „PX” și al altui autovehicul al pârâtului, a efectuat în perioada cuprinsă între luna august 2015 și 24 martie 2016 cel puțin 20 de călătorii (dus-întors) între Elveția și Portugalia, majoritatea cu autovehiculul „PX”.
- 26 Autovehiculul asigurat a circulat în cel puțin câteva dintre călătoriile respective cu o remorcă a cărei greutate brută era de 1 300 kg.
- 27 Autovehiculul „PX” avea 9 locuri fixe pe scaun și, la 24 martie 2016, i s-au adăugat 3 locuri detașabile pe un al patrulea rând. Aceste locuri au fost plasate în autovehicul la data la care a început călătoria în care a avut loc accidentul și nu erau prevăzute cu centuri de siguranță.
- 28 Pârâtul era pe deplin conștient de faptul că nu putea face publică, și cu atât mai mult nu putea să îi comunice reclamantei activitatea reală și efectivă pe care o desfășura prin intermediul autovehiculului respectiv (și al remorcii), din care obținea beneficii mari, ca urmare a prețului pe care îl percepea persoanelor care apelau la serviciile sale, având în vedere că autoritățile competente în acest scop nu autorizaseră activitatea respectivă.
- 29 Pârâtul percepea de la fiecare pasager pe care îl transporta o sumă minimă de 100 de euro pentru fiecare călătorie dus sau întors între Portugalia și Elveția.
- 30 Prețul respectiv includea transportul pasagerului și a bagajelor sale în regim „din ușă în ușă”.
- 31 Călătoriile erau efectuate de un singur șofer, care, în majoritatea cazurilor, nu deținea un permis de conducere adecvat, având în vedere numărul persoanelor transportate și caracteristicile autovehiculului și ale remorcilor respective.

- 32 Pârâtul era pe deplin conștient de faptul că, dacă la momentul la care a solicitat asigurarea, i-ar fi comunicat reclamantei activitatea pe care o desfășura și pe care intenționa să o desfășoare în continuare prin intermediul autovehiculului asigurat, aceasta nu ar fi acceptat niciodată să încheie contractul de asigurare în litigiu și cu atât mai puțin să înlocuiască primul autovehicul cu cel asigurat ulterior.
- 33 Reclamanta a aflat despre aceste fapte (referitoare la activitatea desfășurată de pârât prin intermediul autovehiculului asigurat) în urma gravului accident rutier în care a fost implicată furgoneta PX și a investigației pe care a dispus-o.
- 34 Accidentul respectiv a avut loc la 24 martie 2016, la ora 23:40, pe EN79, în Moulins, municipiul Montbeugny, Lyon, Franța.
- 35 Accidentul s-a produs când autovehiculul asigurat, care, la momentul respectiv, era condus de intervenientul FN și care circula pe sensul Mâcon-Moulins, s-a ciocnit frontal cu un autocamion care circula pe sensul opus.
- 36 Coliziunea a avut loc pe un drum drept, având în vedere sensul de mers al autocamionului (Moulins-Mâcon), când autovehiculul „PX”, care circula pe sensul opus, după ce a realizat mai multe manevre de depășire a altor autovehicule, având o viteză mai mare decât limita maximă admisă pe drumul respectiv (80 km/oră), a intrat pe contrasens.
- 37 Ca urmare a coliziunii respective, au decedat cei 12 cetățeni portughezi emigranți, care se întorceau din Elveția și se îndreptau spre țara lor de origine pentru a-și petrece vacanța de Paște împreună cu familiile lor.
- 38 Fiecare dintre pasagerii respectivi plătitese sau își propusese să plătească pârâtului DR o sumă minimă de 100 de euro pentru călătoria efectuată.
- 39 Dacă nu ar fi avut loc întreruperea sa tragică și definitivă, călătoria ar fi trebuit să se efectueze între Elveția și Portugalia în mod neîntrerupt, astfel încât să se încheie la destinația prevăzută la 25 martie 2016, între orele 11:00 și 12:00.
- 40 Nu era prevăzută nicio pauză de odihnă, nici a șoferului respectiv, care era singurul responsabil să conducă autovehiculul pe întreaga durată a călătoriei, nici a pasagerilor, care călătoreau înghesuiți, în mare parte împreună cu bagajele lor, într-un spațiu de aproximativ 4,5 m², cu un volum de aproximativ 8,5 m³, patru dintre ei (cei trei care ocupau ultimul rând de scaune și un copil care călătorea în brațe) neavând centură de siguranță (scaunele menționate nu erau prevăzute cu acestea).
- 41 Itinerariul cel mai scurt stabilit pentru călătoria respectivă, între orașul Romont, din Elveția, și orașul Guarda, din Portugalia, era de 1 643 km, având o durată neîntreruptă de 16 ore.
- 42 Autovehiculul PX nu era prevăzut cu tahograf și nici cu sistem de înregistrare a perioadelor de conducere, continuă sau intermitentă, ale șoferilor respectivi.

- 43 La momentul la care a avut loc accidentul fatal, autovehiculul PX tracta o remorcă a cărei greutate brută (fără încărcătură) era de 1 300 kg, în care era transportat restul bagajelor și al bunurilor pasagerilor.
- 44 Greutatea persoanelor și a obiectelor transportate cu autovehiculul respectiv au cauzat o creștere anormală a instabilității acestuia în circulație, care a crescut în mod exponențial prin executarea de manevre precum cea de depășire și conducerea cu o viteză de peste 90 km/oră.
- 45 Ca urmare a coliziunii violente cu autocamionul, proiecția pasagerilor care circulau fără centuri de siguranță peste cei care erau așezați în fața lor a sporit riscul de deces al acestora și a contribuit în mod inevitabil la acesta.
- 46 Remorca nu era acoperită de contractul de asigurare în litigiu în prezenta cauză.
- 47 Pârâtul a comunicat intervenientului JT că a încheiat contractul de asigurare și, după caz, că a solicitat modificarea poliței în calitate de proprietar al autovehiculului „PX” și că era/ar fi șoferul obișnuit al acestuia.
- 48 Pârâtul a declarat că răspunsurile care figurau în formular erau în totalitate veridice și că nu a ascuns nicio informație care ar fi putut influența decizia reclamantei privind asigurarea propusă.
- 49 Cu toate acestea, pârâtul a declarat că era conștient de obligația sa de a furniza cu exactitate toate informațiile pe care le cunoștea sau le considera suficient de importante pentru ca societatea de asigurare să poată evalua riscul, precum și de obligația de a comunica orice modificare a circumstanțelor sau a riscului asigurat prin contract pe durata de valabilitate a acestuia.
- 50 După încheierea procesului, s-a pronunțat hotărârea, prin care s-a admis parțial acțiunea, s-a admis în totalitate cererea reconvențională formulată de FGA și s-a declarat nul, cu efecte *inter partes* și cu consecințele juridice care decurg din aceasta, contractul de asigurare încheiat între reclamantă și pârât, acțiunea fiind respinsă în rest, și s-a reținut că nevaliditatea contractului de asigurare nu este opozabilă terților prejudiciați și nici FGA.
- 51 Reclamanta Liberty Seguros S. A. a declarat apel împotriva hotărârii respective la instanța de trimitere.

Principalele argumente ale părților din procedura principală

- 52 Liberty S.A. susține în apelul său că, având în vedere că în hotărârea atacată se recunoaște și se constată nulitatea contractului de asigurare în litigiu, în aceasta ar fi trebuit să se rețină de asemenea că nulitatea respectivă este opozabilă intervenientului Fondo de Garantia Automóvel și, în consecință, persoanelor prejudiciate de accidentul în discuție în litigiul principal, deoarece fondul respectiv este cel care are obligația de a plăti despăgubirea.

- 53 Considerațiile anterioare rezultă din interpretarea articolului 291 din Codul civil, coroborat cu articolul 2, cu articolul 25 alineatele 1 și 3 și cu articolul 147 alineatele 1 și 2 din Decretul-lege nr. 72/2008, precum și cu articolul 22, cu articolul 27 (*a contrario*), cu articolul 47 alineatul 1, cu articolul 49 alineatul 1 și cu articolul 54 alineatul 4 din Decretul-lege nr. 291/2007.
- 54 Astfel, aplicarea respectivelor dispoziții de drept național nu este contrară directivelor Uniunii Europene privind regimul asigurării obligatorii de răspundere civilă auto.
- 55 Acest lucru se datorează faptului că directivele Uniunii Europene au efect direct vertical în raporturile dintre particulari și statul membru sau organismele publice (FGA în prezenta cauză), ceea ce presupune că particularii pot invoca dispozițiile unei directive care sunt suficient de clare, de precise și de necondiționate în cadrul raporturilor juridico-publice.
- 56 Efectul direct orizontal se produce în raporturile dintre particulari (raporturi juridico-private) și, deși jurisprudența Curții recunoaște aplicabilitatea directă a regulamentelor (cu alte cuvinte, un efect direct vertical și orizontal), în cazul directivelor este prevăzută numai posibilitatea de a exista un efect direct vertical în raporturile dintre particulari și stat sau autoritățile publice.
- 57 Astfel, instanțele naționale nu dispun de nicio marjă de apreciere în ceea ce privește aplicarea directă sau, cu alte cuvinte, recunoașterea efectului direct orizontal al unei directive într-o procedură judiciară între particulari, motiv pentru care nu pot recunoaște acest efect.
- 58 În prezenta cauză, în temeiul dreptului național, Liberty Seguros este exonerată de răspundere civilă ca urmare a nulității contractului de asigurare.
- 59 Interpretarea legislației naționale în conformitate cu dreptul Uniunii este exclusă atunci când dă naștere unei interpretări *contra legem* a dreptului național.
- 60 Prin urmare, reclamanta solicită înlocuirea hotărârii atacate cu o altă hotărâre prin care să se admită acțiunea și să se recunoască și să se rețină că nulitatea declarată și recunoscută a contractului de asigurare de răspundere civilă auto, încheiat între reclamantă și pârâtul DR, este opozabilă intervenientului și persoanelor prejudiciate prin accidentul care a avut loc în Franța la 24 martie 2016, revenindu-i fondului respectiv (iar nu reclamantei Liberty Seguros) obligația de a le despăgubi pe acestea din urmă pentru prejudiciile suferite.
- 61 În memoriul său în răspuns, Fundo de Garantia Automóvel a solicitat extinderea obiectului acțiunii, formulând următoarele observații în legătură cu extinderea respectivă.
- 62 FGA consideră că instanța de trimitere ar fi trebuit să rețină că brokerul de asigurări era pe deplin conștient de activitatea ilegală desfășurată de pârâtul DR, și anume transportul remunerat de persoane între Elveția și Portugalia.

- 63 Prin urmare, invocarea excepțiilor contractuale de către societatea de asigurare constituie, fără nicio îndoială, un comportament abuziv în sensul *venire contra factum proprium*, deoarece entitatea respectivă urmărește să exercite o poziție juridică în mod evident contrară comportamentului pe care ea însăși și l-a asumat anterior, în conformitate cu articolul 334 din Codul civil.
- 64 Inclusiv în cazul unei interpretări diferite, în cadrul contractului de asigurare obligatorie de răspundere civilă auto, interesul demn de protecție juridică este cel al victimei accidentului de circulație, nefiind posibilă aplicarea dispozițiilor articolului 43 din RJCS.
- 65 În consecință, chiar dacă s-ar accepta că contractul de asigurare nu reflectă un interes demn de protecție juridică, regimul special al asigurării obligatorii impune ca nulitatea prevăzută la articolul 43 din RJCS să fie interpretată ca o simplă anulabilitate – care trebuie încadrată în domeniul declarațiilor false –, astfel încât nu poate fi opozabilă persoanelor prejudiciate.
- 66 În plus, chiar dacă ar fi vorba despre nulitate – *quod non* –, aceasta ar putea fi opozabilă persoanelor prejudiciate și, în consecință, FGA, numai în cazul în care ar fi fost constatată înainte de accident.
- 67 În concluzie, FGA solicită să se respingă ca neîntemeiat apelul declarat de Liberty Seguros și să se mențină hotărârea atacată și, cu caracter subsidiar, să se dispună extinderea obiectului acțiunii.

Prezentare succintă a motivării trimiterii preliminare

- 68 În vederea soluționării apelului cu care a fost sesizată, instanța de trimitere trebuie să aprecieze dacă, contrar constatărilor instanței de prim grad, nulitatea contractului de asigurare ca urmare a lipsei interesului demn de protecție juridică trebuie considerată opozabilă persoanelor prejudiciate și FGA.
- 69 Instanța de prim grad a apreciat că contractul de asigurare în litigiu în prezenta cauză nu numai că este anulabil, ci este și nul, în conformitate cu articolul 43 alineatul 1 din RJCS, deoarece interesul persoanei asigurate cu privire la riscul acoperit nu este demn de protecție juridică.
- 70 În continuare, în hotărârea atacată s-a apreciat că viciile identificate în contractul de asigurare – și anume, astfel cum am menționat, nulitatea, ca urmare a lipsei unui interes (al persoanei asigurate) demn de protecție juridică în raport cu riscul acoperit, și anulabilitatea, ca urmare a încălcării cu intenție a obligației de declarare inițială și ulterioară a riscului inerent circulației autovehiculului – în conformitate cu dreptul național aplicabil, în special cu articolul 22, care prevede în mod expres opozabilitatea nulității contractului față de persoanele prejudiciate, și cu articolul 54 alineatele 3 și 4 din Decretul-lege nr. 291/2007, coroborate cu RJCS, sunt opozabile persoanelor prejudiciate și FGA.

- 71 Cu toate acestea, instanța de prim grad a concluzionat în hotărârea atacată că rezultatul respectiv – și anume, opozabilitatea – este incompatibil cu dreptul Uniunii, statuând că „astfel, în conformitate cu articolul 3 alineatul 1 din Prima directivă și cu articolul 2 alineatul 1 din A doua directivă, efectuând o interpretare conformă cu dreptul Uniunii și potrivit unei jurisprudențe constante a Curții de Justiție a Uniunii Europene, având în vedere că statele membre nu aveau posibilitatea de a reduce efectul util al directivelor respective, statul portughez nu putea stabili prin articolul 22 din SORCA opozabilitatea față de terții prejudiciați și față de FGA a excepțiilor rezultate din nulitatea contractului, invocate de societatea de asigurare, inclusiv atunci când acestea pot fi invocate la momentul încheierii sale.
- 72 Pe baza acestui raționament, instanța respectivă a concluzionat, în sfârșit, că „în lumina considerațiilor anterioare, trebuie să se considere că contractul de asigurare *inter partes* este nevalid (nul, ca urmare a lipsei unui interes demn de protecție juridică, și anulabil, ca urmare a declarațiilor false și a omisiunilor intenționate ale titularului poliței de asigurare), cu toate că societatea de asigurare nu poate invoca nevaliditatea respectivă în raport cu terții prejudiciați și cu FGA”.
- 73 Potrivit instanței de trimitere, instanța de prim grad pare să fi plecat de la premisa că situația în discuție în litigiul principal și cea care a dat naștere cauzei în care a fost pronunțată Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene din 20 iulie 2017, C-287/16, erau echivalente, ceea ce a determinat-o să concluzioneze că dreptul național era contrar dreptului Uniunii în ceea ce privește opozabilitatea/inopozabilitatea respectivă, prevalând astfel soluția din dreptul Uniunii – în conformitate cu principiul supremației dreptului Uniunii asupra dreptului național –, și a reținut, așadar, că societatea de asigurare nu putea opune persoanelor prejudiciate și FGA nevaliditatea contractului de asigurare rezultată din nulitatea sa ca urmare a lipsei unui interes demn de protecție juridică sau din caracterul său anulabil ca urmare a declarațiilor false sau a omisiunilor intenționate ale titularului poliței de asigurare.
- 74 Aceasta este, în esență, concluzia la care societatea de asigurare apelantă dorește să se ajungă în procedura de apel, invocând faptul că, prin Decretul-lege nr. 291/2007 din 21 august 2007, legiuitorul a urmărit doar să transpună parțial în dreptul național Directiva 2005/14/CE privind asigurarea de răspundere civilă auto, astfel cum se menționează în preambulul său, precum și faptul că directivele nu au efect direct orizontal, interpretare care, după cum a încercat să demonstreze, este în esență constantă în jurisprudența Curții.
- 75 De asemenea, societatea de asigurare apelantă susține că este inutil să se recurgă la principiul interpretării conforme, care constituie o alternativă la lipsa efectului direct orizontal al directivelor, având în vedere că, în situația în discuție în prezenta cauză, interpretarea legislației naționale în conformitate cu dreptul Uniunii ar implica o interpretare *contra legem* a dreptului național, întrucât, astfel cum reiese în mod clar din hotărârea atacată, legislația națională, interpretată în mod corespunzător, nu permite nicio altă concluzie decât opozabilitatea, iar

Curtea, atunci când a stabilit principiul respectiv, a arătat că acesta nu poate fi utilizat drept temei pentru o interpretare *contra legem* a dreptului.

- 76 Cu toate acestea, deși, în esență, se menține interpretarea privind lipsa efectului direct orizontal al directivelor – în pofida argumentelor împotriva „principiului efectului direct” – s-au dezvoltat soluții alternative la lipsa respectivă a efectului orizontal, putând fi menționate în acest sens adoptarea unei accepțiuni largi a noțiunii de stat, recurgerea la mecanismul interpretării conforme și afirmarea principiului responsabilității statului pentru încălcarea dreptului Uniunii.
- 77 Se poate recurge de asemenea, în ultimă instanță, la mecanismul trimiterii preliminare, cu scopul de a evita lipsa recunoașterii efectului direct orizontal al directivelor, deoarece deciziile Curții au o aplicabilitate generală, astfel încât instanțele naționale sunt obligate să respecte sensul și întinderea pe care acestea le conferă unei dispoziții de drept al Uniunii.
- 78 Legalitatea recurgerii la soluții alternative la lipsa efectului direct orizontal pentru punerea în aplicare între particulari a anumitor conținuturi ale unei directive rezultă, în primul rând, din principiul supremației dreptului Uniunii, care contribuie la afirmarea principiului protecției jurisdicționale efective, pentru a împiedica astfel angajarea răspunderii statului pentru încălcarea dreptului Uniunii.
- 79 În prezenta cauză, dintre mecanismele alternative la lipsa efectului direct orizontal al directivelor, este relevant mecanismul interpretării conforme, cunoscut de asemenea drept principiul efectului indirect sau principiul interpretării conforme, și care constă, în esență, în obligația care revine instanțelor naționale de a interpreta reglementarea națională prin care se transpune o directivă în lumina modului său de redactare și a scopului său.
- 80 Principiul respectiv a fost recunoscut prin Hotărârea din 13 noiembrie 1990, Marleasing (C-106/89), din care rezultă cu claritate că mecanismul interpretării conforme trebuie aplicat și în ceea ce privește raporturile dintre particulari, iar nu numai relațiilor verticale, că acesta se impune tuturor autorităților statelor membre și privește legislația națională în ansamblul său, atât anterioară cât și ulterioară directivei, iar nu numai legislația națională adoptată în mod specific pentru transpunerea directivei.
- 81 Cu toate acestea, în Hotărârea din 4 iulie 2006, Adeneler (C-212/04), Curtea face referire la limitele modului de interpretare respectiv: „obligația instanței naționale de a se referi la conținutul unei directive atunci când interpretează și aplică normele relevante de drept intern este limitată de principiile generale de drept, în special de principiile securității juridice și caracterului neretroactiv, și nu poate fi utilizată ca temei pentru o interpretare *contra legem* a dreptului național” (punctul 110).
- 82 Instanța de trimitere arată de asemenea că trebuie remarcat că, deși se presupune, cu suficientă certitudine, că ar fi contrar dreptului Uniunii să se opună terților prejudiciați și FGA nulitatea contractului de asigurare în circumstanțele specifice

contractului în discuție în litigiul principal, nu din acest motiv principiul interpretării conforme permite să se tragă concluzia opusă celei la care s-a ajuns în primă instanță, deoarece, după cum rezultă din analiza dreptului național efectuată în acest domeniu, interpretarea conformă respectivă ar da naștere probabil unei interpretări *contra legem* a dreptului respectiv, care, astfel cum s-a observat deja, nu este permisă de principiul menționat.

- 83 Instanța de trimitere nu este sigură că este contrar dreptului Uniunii ca nulitatea contractului de asigurări să fie opozabilă terților prejudiciați și FGA în circumstanțele specifice ale contractului în discuție în litigiul principal.
- 84 Acest lucru se datorează, potrivit respectivei instanțe, faptului că nici în directivele succesive privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă, nici în jurisprudența cunoscută a Curții în acest domeniu nu se face referire la nulitatea contractului de asigurare rezultată din caracterul nelegal al părții sale negociate. Din aceasta rezultă cel mult, prin intermediul hotărârii preliminare menționate anterior din 20 iulie 2017 (C-287/16), inopozabilitatea față de persoanele prejudiciate a nevalidității contractelor de asigurare anulabile ca urmare a unui viciu de consimțământ, întemeiat pe declarațiile false făcute în mod intenționat cu privire la proprietatea autovehiculului și la identitatea șoferului său obișnuit, sau a contractelor de asigurare nule ca urmare a faptului că persoana asigurată nu are un interes demn de protecție juridică în raport cu riscul acoperit, jurisprudența respectivă nefăcând nicio referire la (in)opozabilitatea nulității rezultate dintr-un contract de asigurare ce are ca obiect o activitate care, pe lângă faptul că nu este autorizată și, prin urmare, este clandestină, nu poate fi autorizată, deoarece este nelegală, astfel încât s-ar putea considera inclusiv că utilizatorii acesteia, terții prejudiciați – acesta este punctul de vedere al reclamantei, în pofida faptului că elementele de fapt nu susțin această circumstanță – au acționat cu „rea-credință”, neavând cum să nu cunoască natura clandestină și nelegală a activității respective.
- 85 În consecință, este notoriu că contractul de asigurare în discuție în litigiul principal, pe lângă faptul că este anulabil, este și nul, astfel cum s-a considerat în hotărârea atacată, deoarece nu se poate pretinde în niciun fel că riscul unei activități nelegale poate corespunde unui „interes demn de protecție juridică”. Este posibil ca în prezenta cauză să nu fie vorba despre aplicarea articolului 43 din RJCS, ci, probabil, despre aplicarea a articolului 14 din decretul respectiv, care se referă la „asigurările interzise” și care, la alineatul 1 litera a), interzice încheierea unor contracte de asigurare care acoperă riscurile rezultate din răspunderea penală, pentru săvârșirea unei fapte ilicite sau care atrage răspunderea disciplinară și care, în plus, garantează apoi aplicabilitatea „regulilor generale privind legalitatea părții negociate”, făcând astfel trimitere, în mod inevitabil, la dispozițiile articolelor 280 și 294 din Codul civil.
- 86 Pe de altă parte, nulitatea respectivă nu poate fi echivalată în niciun caz cu o anulabilitate determinată de omiterea intenționată a declarației inițiale sau ulterioare privind riscul, în conformitate cu articolul 24 alineatul 1, cu articolul 25

și cu articolul 91 din RJCS. Pârâțul, titular al poliței de asigurare, nu a omis din întâmplare modul în care urmărirea să utilizeze autovehiculul pe care dorea să îl asigure. Astfel, această omisiune nu numai că prejudiciază societatea de asigurare, intervenind în echilibrul – care ar trebui să fie sinalagmatic – dintre prima care trebuie plătită și risc, ci și societatea în general, prin crearea unui risc foarte important în ceea ce privește traficul rutier, dovadă fiind accidentul care a avut loc.

- 87 În primă instanță s-a stabilit – și, în principiu, pare să fi dobândit caracter definitiv – faptul că contractul de asigurare în discuție în litigiul principal este nul ca urmare a nelegalității obiectului său, astfel încât o nulitate determinată de un asemenea motiv nu se poate transforma într-o anulabilitate, astfel încât este necesar să se concluzioneze că situația în discuție în litigiul principal dă naștere unei chestiuni false, și anume cea privind (in)opozabilitatea caracterului anulabil față de terții prejudiciați și față de FGA.
- 88 În cadrul apelului trebuie să se stabilească dacă, în definitiv, nulitatea contractului menționat cauzată de nelegalitatea obiectului său, inclusiv în cazul în care terții puteau cunoaște nelegalitatea respectivă, este sau nu opozabilă terților prejudiciați și FGA, ca urmare a circulației unui autovehicul a cărui răspundere civilă a făcut obiectul unui contract de asigurare.
- 89 Or, potrivit instanței de trimitere, această chestiune nu a fost soluționată prin hotărârea menționată a Curții din 20 iulie 2017, în al cărei dispozitiv se statuează că:
- „Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 72/166/CEE [...] și articolul 2 alineatul (1) din [A doua directivă 84/5/CEE] trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care ar avea ca efect ca, în împrejurări precum cele din cauza principală, nulitatea unui contract de asigurare de răspundere civilă auto care rezultă din declarațiile false inițiale făcute de asigurat cu privire la identitatea proprietarului și a conducătorului obișnuit al vehiculului în cauză sau din împrejurarea că persoana în contul sau în numele căreia a fost încheiat acest contract de asigurare nu avea niciun interes economic în încheierea contractului menționat să fie opozabilă față de terții victime.”
- 90 Referindu-se în mod expres la avizul profesorului Menezes Cordeiro, care a fost deus la dosarul procedurii principale, instanța de trimitere subliniază că „viciul luat în considerare de CJUE în Hotărârea [C-287/16] examinată este foarte limitat. Contractul în discuție în cauza respectivă era afectat doar de «viciul» constând într-o declarație inexactă cu privire la identitatea șoferului obișnuit al autovehiculului, fără ca din inexactitatea respectivă să rezulte o creștere substanțială a riscului. Or, în cazul specific al accidentului fatal care a avut loc în Franța, nu acesta era viciul: este vorba despre o realitate total diferită de cea indicată în contract, cu un risc exponențial mai mare și cu elemente de profundă nelegalitate”.

- 91 Așadar, potrivit Tribunal da Relação de Coímbra [Curtea de Apel din Coimbra], problema care face obiectul acțiunii nu își găsește soluționarea în hotărârea respectivă a Curții și nici în altele pronunțate în materia accidentelor rutiere, astfel încât nu se cunoaște conținutul dreptului Uniunii cu privire la problema în discuție în litigiul principal.
- 92 Articolul 267 TFUE prevede formularea unei trimeri preliminare pentru situații de acest gen, mecanism conform căruia – trebuie precizat – Curtea este competentă să interpreteze numai dreptul Uniunii, nu și dreptul național.
- 93 Astfel, articolul 267 al doilea paragraf TFUE oferă instanțelor naționale posibilitatea de a adresa întrebări preliminare Curții în cauzele cu care sunt sesizate, fiind suficient în acest scop să se adreseze o întrebare cu privire la interpretarea sau la validitatea dreptului Uniunii care să fie relevantă pentru hotărârea în cauză.
- 94 Secția a III-a Civilă din cadrul Tribunal da Relação de Coimbra [Curtea de Apel din Coimbra] decide să suspende procedura pentru a adresa Curții de Justiție a Uniunii Europene întrebările preliminare menționate la început.

DOCUMENT DELIBERADO